

KAVISHRI JAGGU BALADHANVI VAKULBHUSHANA
VIRACHITA - ADBHUTANSHUKAM

by
DR. RADHA M.PATEL

© ડૉ. રાધા બહેન એમ. પટેલ

અનુવાદિકા
ડૉ. રાધા બહેન એમ. પટેલ
અધ્યક્ષા, સંસ્કૃત વિભાગ,
જી.ડી.મોદી આર્ટ્સ કોલેજ,
પાલનપુર બનાસકાંઠા.

ISBN 978-93-83776-07-8

પ્રકાશક
ડૉ. ડી. જી. વેદિયા
૪-એ, નિગમ સોસાયટી,
વટવા - ૩૮૨૪૪૫

પ્રાપ્ત - 250
પ્રથમ આવૃત્તિ : 2015
મૂલ્ય રૂ. : 200/-

ટાઈપ સેટીંગ
જીગર બી. પ્રજ્ઞપતિ
૯૮, શિવનગર સોસાયટી,
ગેટ નં. ૨ સામે, રબારી કોલોની,
અમરાઈવાડી, અમદાવાદ-૩૮૦૦૨૬
મો. ૮૪૮૮૮૮૮૩૨૮,

પ્રાપ્તિસ્થાન
ડૉ. રાધા બહેન એમ. પટેલ
અધ્યક્ષા, સંસ્કૃત વિભાગ,
જી.ડી.મોદી આર્ટ્સ કોલેજ,
પાલનપુર બનાસકાંઠા.

૨૬-૧૧-૧૬ ✓

અર્પણ

મારા જીવનમાંથી અજ્ઞાન રૂપી
અંધકારને દૂર કરીને
જ્ઞાન રૂપી પ્રકાશ પાથરનાર
ગુરુજનોને સાદર સમર્પિત

ડૉ. રાધા બહેન એમ. પટેલ

श्री.उ. परमहंसपरिव्राजकेत्यादिबिरुवालङ्कृतैर्यदुगिरि -
यतिराजसंपत्कुमार-स्वामिभिरनुगृहीतः ॥

• उपोद्घातः •

श्रीयादवाचलाभिजनस्य कौशिकान्वयस्य जग्गुश्रीबकुलभूषणशर्मणः कवेः कृतिरुदुतांशुकं नाम नाटकमङ्गलकपरिमितं समग्रमस्माभिरवालोक्तयत । अवागोधि च तत्र तत्र कविमुखादेव साक्षात्स्वाशयाविष्करणपूर्वकं समग्रसन्दर्भः । वस्तु च प्रधानमत्र नाटके द्रौपद्या वस्त्राहरणम् । उपनायके भीमः । राजसूये भीमकृतदुर्योधनपराभवो मुखसन्धी निवेशितः । अंशुकाहरणात्प्राक्तनस्सभापर्ववृत्तान्तशेषः, पाण्डवानां वनप्रवेशसमयबन्धोऽर्जुनस्येन्द्रलोकगमनम्, भीमस्य सौगन्धिकारणं, दुर्वाससो युधिष्ठिरसमीपागमनमित्येषोऽरण्यपर्वकथाभागः, कौचकवधः, उद्योगपर्ववृत्तान्तश्च समाकृष्य प्रतिमुखादिसन्धिकश्चंशुकाहरणरूपनिर्वाह-गसन्धेः पूर्वाङ्गतया यथायोगं विनिवेशितः । वनवाससमयबन्धेऽज्ञातवासस्य पूर्ववृत्तत्वमितरवनवासस्योत्तरवृत्तत्वञ्च कविनाऽन्यथैव प्रकल्पितम् । वनवासे दुर्वाससस्सकाशाद्रहसि कृष्णेन कृतस्य पाण्डव परित्राणस्य कथाभागः, कृष्णस्य रूपान्तरपरिग्रहेण दुर्वाससशिष्यत्वं परिकल्प्य मायामृगत्वपरिकल्पनेन प्रधानवस्तुनोऽङ्गतां नीतः । युद्धारम्भस्य प्राक्तनः कृष्णेन कृतस्य कौरवपाण्डवसन्धिसन्धानस्य वृत्तान्तोऽस्मिन्नाटके “चिरप्ररूढवैरेण कौरवेणास्माकं यत्सन्धि कल्पयसीति ततोऽप्यस्ति किं प्रियमन्यत्” - इत्यनेन युधिष्ठिरवाक्येन निर्वहणसन्धावुपक्षिप्तः । भट्टनारायणकृत-वेणीसंहारस्य पूर्वरङ्गत्वेनेदं रूपकं कृतवता कविनोभयोरलक्षितसन्धिबन्धत्वं षष्ठाङ्कावसाने युक्त्या प्रतिपादितम् । संविधानवैचित्र्यं च कवेरवधानविशेषं स्पष्टयति । भीमसेनोक्तपद्येष्वारभट्टी वृत्तिरुद्योतित । कवितासरणिश्च पद्ये गद्ये च ललितरमणी..... । उक्तिभङ्गीषु “राजसूया ध्वरस्य” “राजाऽसूयाध्व” इति, समस्तचारिः कृष्णस्य “कृष्णमृगत्व” मित्याद्यास्सहृदयामोदं न खलु नाम न विदधते । यदन्यदत्र वक्तव्यं तत्सहृदयानां नाटकमवधारयतां हृदयमावर्जयतीति त एवात्र साक्षिण इति-शम् ॥

कवि श्री जग्गु बालधन्वि वकुलभूषण विरचित अद्भुतांशुकम् • २

कवेरन्वयाभिजनादिकं किञ्चित्प्रदर्शयति । आसन्निकल यादवाचलाभिजनाः कौशिकान्वयभूषणं सरसकविताविलासलास्यमन्दिरं सुगृहीतनेमानो विद्वद्वरंसाः तेषां द्वौ मनोजवाभौ कुमारौ । ज्येष्ठो नारायणः, अन्यो वेङ्कटाय इति । अयन्तु कनीयान् उभयवेदान्तनिष्णातौ निजकवितामोदितविपश्चितमनांसि तमेव यादवाचलमपि तिष्ठति । नारायणाचार्यस्य पुत्रेषु कनिष्ठः पितामहसनामधेपरिराङ्गार्यनामा चित्रकूटोदन्तादि काव्यस्य कर्ता सपिन्ये ॥

कनीयान् वकुलभूषणनामा तु-अनेनाद्भुतांशुकनाटकैर्नैव समावेदितस्साहितीसार इति नाषडक्षीणं सहृदयानाम् ॥

एवमियं त्रिपुरुषी कवितावितानप्रतानितविपश्चितपश्चिमसम्मोदेत्यपयसियं वाचोयुक्तिः ॥

अस्य तु कवेः पितामहानामस्मत्साहित्यगुरूणां सुगृहीतमान्नां मूर्तिः पञ्चाद्वाद्दुर्ध्वैः प्रागेवान्तरिताऽपि-नेपथ्यान्तरिता परिविदिनी विभिन्नस्वरमण्डलतन्त्रीप-रम्परयेव, यमुनानिकुञ्जनिनीन-वल्लवपल्लवमुरली सुधिरपरंपराविभवंतादधारयेव-स्वसन्तानपरंपरयाऽस्माकं श्रुति चक्षुषी चाह्लादयन्ती अस्य कवेर्मूर्तिद्वारा-प्रत्यक्षीभूय तद्गुणग्रहणेन रसनां रूपयतीति परां काष्ठमानन्दस्यानुभवामः ॥

सम्प्रत्यायुध्मतः कवेरिदमेकमभिधीयते -

उद्याने कलकण्ठ ! कण्ठमधुना मा कुण्ठयोत्कण्ठया

सर्वस्सादरमाश्रवस्तव गिरां सीमासु दत्तश्रवाः ।

उन्मीलन्मुकुलप्ररूढवकुलव्यालीनभृङ्गीकुल

व्यामर्दानुकलस्फुरत्परिमलः कालोऽयमालोक्यताम् ॥

प्रजोत्पात्ति स-मार्गशीर्षशुक्लदशमी-मन्दवासरे - श्री रामानुजः

॥ श्री अस्तु ॥

कवि श्री जग्गु बालधन्वि वकुलभूषण विरचित अद्भुतांशुकम् • ३